

ПУБЛІКАЦІЇ І МАТЕРІАЛИ

УДК 903.2 (477.84)“634”

ПОСЕЛЕННЯ КУЛЬТУРИ ЛІНІЙНО-СТРІЧКОВОЇ КЕРАМІКИ БЛИЩАНКА НА СЕРЕТІ

Віталій Конопля

*Інститут українознавства імені Івана Крип'якевича
Національної академії наук України*

790026 вул. В. Винниченка, 24
Львів, Україна

1989 р. рятівними розкопками багатощарової пам'ятки в уроч. Горби (правий берег Серету) біля с. Блищанка на Тернопільщині досліджено майже повністю знищене кар'єром поселення культури лінійно-стрічкової кераміки. Відкрито частково зруйновану, овальну напівземлянку з вогнищем. Речовий матеріал репрезентують уламки столових і кухонних посудин (півсферичні та лійчasto-подібні миски, чаші на піддонах, горщики), декоровані штамповим (овальні і округлі відтиски) та пластичним (циліндричні і конусоподібні наліпи) орнаментом, а також вироби з кременю, каменю і обсидіану. Майже вся кераміка відноситься до середнього (“нотного”), а окремі знахідки – до пізнього (железовського) періодів цієї культури. Поселення Блищанка–Горби існувало в останній чверті VI–на початку V тисячоліття до н. е.

Ключові слова: Верхнє і Середнє Подністер'я, Блищанка, уроч. Горби, неоліт, культура лінійно-стрічкової кераміки, поселення, напівземлянка, столовий і кухонний посуд, орнамент, кременеві артефакти, кам'яні вироби, хронологія.

Вивчення доби неоліту Східної Галичини все ще залишається недостатнім, отже – надзвичайно актуальним. Це, насамперед, стосується культури лінійно-стрічкової кераміки (далі КЛСК), дослідження якої в регіоні розпочались на початку ХХ ст. з колекціонування окремих посудин та кам'яних виробів, випадково виявлених під час проведення земляних робіт [21. С. 64]. Перші обстеження її поселень відбулись в 40-х роках поблизу с. Котоване на Дрогобиччині [25. С. 113–119] і поновлювались у другій половині минулого століття на Івано-Франківщині [1. С. 247; 2; 3. С.8; 4; 17. С. 14; 21. С. 66], Львівщині [7; 10; 11. С. 35-36; 12. С. 46–48; 13; 15 С. 15; 19; 22. С. 339] і Тернопільщині [14. С. 45; 17. С. 6, 21–22].

Результати цих досліджень узагальнені в низці монографічних видань [4; 5; 18; 21; 22]. Однак, історія населення КЛСК Верхньої та Середньої Наддністрянщини з огляду на недостатню джерельну базу є проблематичною і потребує нових відкриттів та інформації.

Безперечно, проведенні у 1989 р. розкопки поселення цієї культури поблизу с. Блищанка Заліщицького району Тернопільської області стали черговим здобутком до пізнання особливостей її розвитку в регіоні. Пам'ятка знаходиться за 0,5 км на південний схід від села в уроч. Горби і територіально входить до плато другої надзаплавної тераси правого берега Серету. З півдня це місцезнаходження у вигляді пологого схилу мисоподібного уступу висотою до 8 м, оконтурене лівим берегом струмка Ярмівка, а зі сходу – потічком Гнила, які зливаються у глибокій та вузькій улоговині, стаючи правосторонньою притокою згаданої ріки (рис. 1) [8. С. 77].

Пам'ятка Блищанка відома з 20-х років минулого століття. Неодноразові пошукові роботи на ній здійснили В. Олійник, Л. Скибицький і О. Тур. Згодом, у 1965 р., тут провів дослідження Ю. Малеев, а у 1967 р. – І. Свешніков. Започаткувала розкопки цього багатопарового поселення у 1974 р. археологічна експедиція Київського університету ім. Т. Г. Шевченка (керівник Ю. Малеев), які у 1989–1990 і 1992 рр. продовжили експедиції Інституту суспільних наук АН УРСР (тепер Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України) та Інституту народознавства НАН України, очолювані В. Коноплею.

Польові дослідження 1974 р. зосередилися у східній частині мису, де зливаються струмки Гнила і Ярмівка. Тут виявлено матеріали пізнього періоду Трипілля та культури фракійського гальштату. Розкопки 1989, 1990 і 1992 рр. проводились над струмком Ярмівка поруч із закинутим піщаним кар'єром. Трьохрічними роботами вивчено 1368 м² площі пам'ятки і відкрито частково зруйновану напівземлянку КЛІСК, рештки глинобитних жител заліщицької (2 площадки) і кошилівецької (9 площадок) груп Трипілля. До останньої з них віднесені три господарські ями і заглиблена житлова споруда. Окрім матеріалів цих хронологічних періодів, в розкопі траплялись поодинокі знахідки пізнього палеоліту, культури фракійського гальштату, черняхівської культури та давньоруського часу XII–XIII ст. [8. С. 78].

Весь мис площею до 45 га займає поселення кошилівецької групи, де у різний час могло існувати близько 2 тисяч глинобитних жител (за даними геомагнітної зйомки В. Голуба з Інституту геофізики НАН України). Натомість, розміри поселень інших культур, в тому числі КЛІСК, не перевищували 1–2 га [14. С. 45].

Останнє з них майже повністю знищене кар'єром. Уціліла лише прилегла до північної стінки котлована частина території у вигляді сегмента довжиною до 40 м і висотою біля 8 м. Контури її окреслені на підставі виявлених в культурному шарі розкопу неолітичних артефактів, які залягали на відмітках – 0,40–0,60 м від денної поверхні і фіксувались у більшості квадратів (2×2 м) від декількох (кількісно переважають) до десяти екзеплярів.

На глибині 0,65 м від сучасного рівня ґрунту (звичайний чорнозем на лесових породах) засвідчено сліди, до певної міри, зруйнованої напівземлянки у вигляді півовала розмірами 2,03×1,64 м, орієнтованої по лінії південний схід–північний захід. Стінки заглибленої частини житла мали майже прямий профіль, біля північної з яких на рівній долівці (фіксувалась на позначці 1,75 м від денної поверхні) знаходилось округле у плані вогнище діаметром близько 1 м. Від нього лишилась лінзоподібна у перетині товща (до 5 см) перепаленої глини, перекрита вервечкою попелу з включеннями деревних вугликів.

Із заповнення об'єкта та з культурного шару здобуто керамічні матеріали, представлені, відповідно, уламками вінець – 41 та 49 екз., фрагментами стінок – 162 та 223 екз. і денць – 19 та 26 екз. різних за типами посудин. У них в тій же послідовності трапились 17 і 15 виробів з кременю. В житлі знайдено фрагмент (лезова частина) рогової мотики, чашу на піддоні, обсидіанову платівку і кам'яну сокиру. Інше рубачуче знаряддя з каменю виявлене в культурному шарі розкопу.

Кераміка поселення, як і посуд КЛСК, зокрема, традиційно складається з двох технологічних груп. Першу репрезентують вироби з дбайливо очищеної глини, без видимих домішок, а другу, кухонну – посудини, глиняна маса яких включає відповідні інгредієнти: подрібнені шамот і кам'яні породи (жорства), різної грануляції пісок та органіку у вигляді полови або посічених стебел рослин.

Наявні в керамічній колекції знахідки, незважаючи на стан їх збереження, дали можливість, повністю або частково, відтворити форми посуду, опис яких наводимо нижче.

Столова кераміка із заповнення житла. Півсферичні у профілі миски – 9 екз.

Одна із повністю реконструйованих посудин сірого кольору висотою 5 см має заокруглений край вінець діаметром 10 см. Товщина стінок, як і денця діаметром 4 см, становить 4 мм. Знахідка в нижній частині прикрашена паралельно нанесеними, із симетричним інтервалом, прямими врізними борозенками у поєднанні з поодинокими відтисками округлого штампа (рис. 4, 4).

Інша посудина аналогічного кольору висотою 8 см і товщиною стінок 4–6 мм має потоншені та заокруглені вінця діаметром 9 см. У денця товщиною 9 мм діаметр складає 5 см. На її зовнішній поверхні наявний орнамент у вигляді паралельно нанесених прямолінійних борозенок та вдвлень овального штампа (див. рис. 4, 12).

Наступні знахідки цього типу посуду представлені їх верхніми частинами – 7 екз. з такими показниками, а саме:

– діаметр потоншених і заокруглених вінець 9 см з товщиною 3–8 мм; зовнішня поверхня і глиняна маса сірі; внутрішня поверхня покрита світло-коричневим ангобом (рис. 3, 2); орнамент – асиметрично нанесені скошені врізні лінії, окремі з яких мають закінчення у вигляді кутів;

– діаметр потоншених і заокруглених вінець 15,5 см з товщиною 4–8 мм; внутрішня поверхня і глиняна маса темно-сірі; зовнішня поверхня обличкована дуже тонким шаром (фарбування?) сіро-жовтого кольору і декорована подвійними прямими і дугоподібними борозенками, на які нанесені відтиски овального штампа (див. рис. 3, 3);

– діаметр заокруглених вінець 22 см з товщиною 5 мм; внутрішня поверхня і глиняна маса сірі; зовнішня поверхня покрита світло-коричневим ангобом і прикрашена двозональним орнаментом: у верхній частині він переданий двома паралельно нанесеними врізними лініями, а у нижній – аналогічними, від нижньої з яких йдуть скошені прямі борозенки з більш-менш рівномірним інтервалом (див. рис. 3, 7);

– діаметр потоншених вінець 20 см з товщиною 6 мм; глиняна маса і зовнішня поверхня темно-сірі; на останній наявні симетрично нанесені врізні лінії та вдвлень

овального штампа; внутрішня, злегка лискована поверхня обличкована ангобом сіро-жовтого кольору (див. рис. 3, 9);

– діаметр потоншених і заокруглених вінець 13 см з товщиною 7 мм; глиняна маса і обидві поверхні світло-сірі; на зовнішній з них наявний декор у вигляді паралельно нанесених прямих ліній з поодинокими відбитками овального штампа (див. рис. 3, 11);

– діаметр потоншених і заокруглених вінець 25 см з товщиною 6 мм; глиняна маса сіра; обидві поверхні обличковані світло-коричневим ангобом; орнамент – скісно направлені прямі врізні борозенки та подвійні вдавлення овального штампа (див. рис. 4, 10);

– діаметр потоншених вінець 14 см з товщиною 5 мм; глиняна маса і поверхні сірі; декор передано трьома паралельно направленими борозенками у поєднанні з відбитками овального штампа (рис. 5, 1).

Лійчастоподібні опуклобокi миски – 3 екз.

Посудина висотою 10 см і діаметром потоншених вінець 17 см. Товщина стінок 3–5 мм. Денце товщиною 7 мм має діаметр 3,5 см. Глиняна маса і поверхні світло-сірі. Орнамент трикомпозиційний. Під зрізом горловини проходять дві прямі врізні лінії з округлими вдавленнями. Нижче від них (центральна зона декору) наявні рівносторонні врізні трикутники з вершинами, звернутими до верху та до низу, по кутах яких нанесені відтиски аналогічного штампа. І, нарешті, в нижній частині корпусу прокреслені три паралельні борозенки. З них верхня прикрашена поодинокими відбитками згаданого вище штампа (див. рис. 5, 10).

Наступний виріб висотою 3,5 см має заокруглені вінця діаметром 8 см. Товщина стінок та денця 4 мм. Діаметр останнього становить 1,5 см. Поверхні і глиняна маса сіро-жовті. Орнамент виконано трьома паралельно нанесеними врізними горизонтальними лініями з рівномірним інтервалом розмежування (рис. 6, 3).

Колекцію знахідок цього типу доповнюють такі вироби.

Верхня частина миски товщиною 7 мм з діаметром потовщених і заокруглених вінець 20 см. Поверхні і глиняна маса сірі. Декор утворює композицію з гірлянди рівнобедрених врізних трикутників, що вписані один в одний з опущеними вершинами донизу. Посередині їх основ та вершин наявні вдавлення округлого штампа (див. рис. 3, 4).

Чаші на піддоні – 2 екз.

Повністю уціліла посудина висотою 9 см, верхня частина якої має півсферичну форму з діаметром потоншених та заокруглених вінець 8,5 см і товщиною стінок 4 мм. У лійчастоподібного піддона з незначно розхиленими опуклими стінками товщиною 6 мм, діаметр потоншеної основи становить 6,2 см. Ці частини виробу з'єднує перемичка діаметром 2,5 см і товщиною 4 см. Поверхні та глиняна маса сірого кольору (див. рис. 4, 5).

Гіпотетично реконструйована посудина з імовірною висотою 13 см. Верхня (півсферична) та нижня (дзвоноподібна) частини з'єднані перемичкою товщиною близько 2 см. Товщина стінок першої з них 5–9 мм, другої – 5 мм. Наповнювач чаші

орнаментований скошеними подвійно прямими врізними лініями, що стикаються під кутом між собою, а піддон – вписаними один в одній із звернутими догори кутами, прикрашеними відтисками округлого штампа (див. рис. 3, 5).

**Кухонна кераміка із заповнення житла.
Опуклобок і горщики – 2 екз.**

Одна із посудин висотою 27 см з відігнутими назовні потоншеними і заокругленими вінцями діаметром 16 см, діаметром денця 10 см і товщиною стінок 9 мм. Згладжені поверхні мають сірий колір. У чорній глиняній масі наявні порожнечі від вигорілих в процесі випалу рослинних домішок. Зріз горловини прикрашений рядами вдавнень округлого штампа (рис. 2, 8).

Наступна посудина висотою 32 см з аналогічним профілем та виглядом вінчика діаметром 16 см і товщиною стінок 8 мм, декорована в районі шийки горизонтальним рядком відтисків округлого штампа. Діаметр денця складає 9,5 см. Зовнішня поверхня згладжена і має темно-сірий колір із сіро-жовтими плямами. У темно-сірій масі, крім порожнечі від вигорілих рослинних домішок, наявні подрібнені шамот і мікрочасточки (2–3 мм в поперечнику) жорстви (див. рис. 2, 2).

Півсферичні миски – 4 екз.

Повністю реконструйована посудина висотою 21 см з потоншеним краєм вінець діаметром 14 см, товщиною стінок 4 мм, діаметром денця 6 см та товщиною 7 мм прикрашена нігтевими вдавненнями і подвійним рядком горизонтально нанесених відтисків округлого штампа. Згладжена зовнішня поверхня сірого кольору з темно-сірими плямами, а внутрішня – чорна. Злам двошаровий. Глиняна маса з порожнечами від вигорілих рослинних домішок містить мікрочасточки (до 3 мм) жорстви. Знахідка прикрашена циліндроподібним наліпом з увігнутою вершиною (див. рис. 2, 4).

Інші три знахідки – це верхні частини мисок.

Перша з них товщиною 10 мм має незначно потоншений і заокруглений край вінець діаметром 22 см. Глиняна маса чорного кольору включає домішку жорстви, окремі часточки якої сягають в поперечнику 8 мм. Чорні поверхні згладжені, причому на зовнішній помітні асиметрично нанесені розчіси віхтя. Вона, крім того, декорована нігтевими вдавненнями, що оперізують край горловини, та овальним у плані наліпним виступом діаметром 35×20 мм (див. рис. 2, 7).

Потоншені і заокруглені вінця другої знахідки мають діаметр 22 см при товщині 10 мм. Обидві поверхні обличковані світло-коричневим ангобом. Глиняна маса сіра і містить домішку мікрочасточок шамоту (2–3 мм) та жорстви (3–5 мм). На зовнішній поверхні наявні сліди від пальцевих стяжок. Під зрізом горловини знаходиться конусоподібний наліп висотою 8 мм (див. рис. 2, 5).

У третьої знахідки товщиною 7 мм вінця діаметром 23 см потоншені з прямим краєм. Зовнішня і внутрішня поверхні чорного кольору. Глиняна маса темно-сіра, з порожнечами від вигорілих рослин та з включенням мікрочасточок (до 3 мм) жорстви. Орнамент утворено нігтевими заціпами (див. рис. 3, 10).

**Столова кераміка з культурного шару.
Опуклобок і миски – 2 екз.**

Посудина висотою 5,5 см з потоншеним і заокругленим краєм вінець діаметром 13,5 см, товщиною стінок та денця відповідно 4 і 5 мм. Діаметр останнього складає 4 см. Поверхні обличковані сіро-жовтим ангобом. Глиняна маса сіра. Орнамент передано у вигляді одинарних і подвійних, асиметрично нанесених врізних дугоподібних ліній, над якими, в полях між ними та на них наявні відтиски овального штампа (див. рис. 4, 1).

Посудина висотою 5 см з потоншеним та заокругленим краєм вінець діаметром 11 см і товщиною стінок 4–6 мм. Денце діаметром 4 см має товщину 8 мм. Поверхні і глиняна маса сіро-жовті. Декор – врізні лінії, що утворюють композицію у вигляді зигзага, яку доповнюють вдавлення округлого штампа з нарізками по краю горловини (див. рис. 6, 6).

З цими виробами пов'язані три знахідки. Одна з них – це верхня частина посудини товщиною 5 мм з потоншеним і заокругленим краєм вінець діаметром 32 см. Поверхні та глиняна маса сірі. Орнамент передано паралельно нанесеними прямими врізними лініями, на яких і між ними нанесені нігтеві відтиски (див. рис. 4, 6).

Другу знахідку репрезентує уламок вінець діаметром 34 см і товщиною 8 мм. Глиняна маса і внутрішня поверхня світло-сірі. Зовнішня поверхня покрита ангобом чорного кольору і прикрашена двома паралельно нанесеними врізними лініями шириною 3 мм, на яких наявні відтиски округлого штампа (див. рис. 4, 2).

Третя знахідка належить уламку вінець діаметром 32 см і товщиною 5 мм. Глиняна маса і зовнішня поверхня сіро-жовті. Внутрішня поверхня обличкована ангобом темно-сірого кольору. Знахідка декорована прямолінійними врізними борозенками, на яких наявні відтиски овального штампа (див. рис. 6, 9).

До цього типу зараховані чотири фрагменти стінок середніх частин тулубів мисок, зокрема:

– діаметр 24 см; товщина 8 мм; глиняна маса сіра; зовнішня поверхня темно-сірого, внутрішня – сіро-жовтого кольорів; орнамент – дугоподібні борозенки, що з'єднуються між собою у поєднанні з нігтевими відтисками (рис. 8, 5);

– діаметр 26 см; товщина 8 мм; глиняна маса і внутрішня поверхня сірі; зовнішня поверхня темно-сіра; декор – декількохрядні (гіпотетично) врізні зигзаги з опущеними донизу кутами з відбитками округлого штампа в районі їх вершин (рис. 9, 4);

– діаметр 12 см; товщина 4 мм; глиняна маса і поверхні сіро-коричневі; орнамент – прямі врізні лінії у вигляді зигзага, кути яких з'єднані відтисками овального штампа (див. рис. 9, 6);

– діаметр 30 см; товщина 8 мм; глиняна маса і поверхні сірі; декор – паралельно направлені врізні борозенки у поєднанні з відтисками овального штампа (див. рис. 9, 16).

Півсферичні миски – 2 екз.

Посудина висотою 7 см, товщиною 6 мм, потоншений і заокруглений край вінець якої має діаметр 12 см. Денце у діаметрі 4 см. Поверхні і глиняна маса сіро-жовті. Орнамент нанесено на зовнішній з них та по периметру денця за допомогою вдавлень округлого штампа (див. рис. 6, 2).

Інший виріб з частково реконструйованим тулубом товщиною 3–4 мм має потоншений край вінець діаметром 11 см. У денця товщиною 8 мм діаметр становить 6,5 см. Глиняна маса і внутрішня поверхня сірі. На зовнішній поверхні сіро-жовтого кольору наявний декор у вигляді асиметрично врізаних прямих ліній овальними ямками на них та між ними. Другий орнаментацийний пояс знаходиться в нижній частині миски і переданий аналогічними борозенками (див. рис. 3, 8).

Збірку посудин цього типу доповнюють уламки їх верхніх частин – 20 екз., а саме:

– діаметр заокруглених вінець 11 см, товщина 4 мм; глиняна маса і поверхні світло-коричневі; орнамент близький до зигзага у вигляді кутів, спрямованих вершинами догори, на які накладаються ямки від округлого штампа (див. рис. 3, 6);

– діаметр вінець з прямим краєм 11 см; товщина 4–5 мм; глиняна маса сіра; поверхні обличковані сіро-жовтим ангобом; декор двокомпозиційний: його перша зона зайнята паралельно направленими подвійно-прямими врізними лініями у поєднанні з поодинокими відтисками округлого штампа, а друга заповнена однією прямою борозенкою з аналогічним видом штампових ямок у поєднанні з врізним кутом або трикутником (див. рис. 4, 3);

– діаметр вінець з прямим краєм 34 см; товщина 34 мм; глиняна маса і поверхні сірі; орнамент – паралельно направлені прямі врізні борозенки шириною 3 мм (див. рис. 4, 7);

– діаметр потоншених вінець 26 см; товщина 6–8 мм; глиняна маса сіра; поверхні сіро-жовті; декор – два горизонтальні ряди ямок від округлого штампа (див. рис. 4, 8);

– діаметр потоншених вінець 18 см; товщина 8 мм; глиняна маса і поверхні сірі; декор – дві паралельно нанесені врізні лінії з відбитками овальних вдавлень (див. рис. 4, 9);

– діаметр вінець з потоншеним краєм 8 см; товщина 5–6 мм; глиняна маса і поверхні сіро-жовті (див. рис. 4, 11);

– діаметр вінець з потоншеним і заокругленим краєм 13 см; товщина 5 мм; глиняна маса і поверхні сіро-жовті; орнамент – паралельно нанесені прямі та скошені врізні лінії, по яких симетрично нанесені відтиски овального штампа (див. рис. 5, 2);

– діаметр вінець з потоншеним краєм 17 см; товщина 5 мм; глиняна маса темно-сіра; поверхні обличковані тонким шаром сірого ангобу; декор – паралельно направлені прямолінійні борозенки у поєднанні з відбитками овального штампа, до нижньої з яких прилягає вершиною врізні кут або трикутник (див. рис. 5, 3);

– діаметр вінець з потоншеним і заокругленим краєм 10 см; товщина 5 мм; глиняна маса і поверхні сіро-жовтого кольору; орнамент – скісно та асиметрично нанесені прямі врізні лінії (див. рис. 5, 4);

– діаметр вінець з потоншеним краєм 8 см; товщина 6 мм; глиняна маса і поверхні сірі; декор – паралельно нанесені із симетричним інтервалом прямі горизонтальні нарізки у поєднанні з поодинокими відбитками овального штампа (див. рис. 5, 5);

– діаметр дещо відігнутих назовні вінець із заокругленим краєм 18 см; товщина 5 мм; глиняна маса сіра; поверхні обличковані світло-коричневим ангобом; декор – па-

ралельно нанесені прямі врізні лінії у поєднанні з відбитками овального штампа, дві нижні з яких асиметричні і з'єднуються кінцями під тупим кутом (див. рис. 5, 8);

– діаметр вінець з потоншеним і заокругленим краєм 10 см; товщина 4 мм; глиняна маса сіра; поверхні темно-сірі; орнамент – скісно направлена врізна лінія (див. рис. 5, 9);

– діаметр вінець з потоншеним краєм 10 см; товщина 4–6 мм; глиняна маса і поверхні сірі; декор – паралельно нанесені прямі врізні лінії у поєднанні з відтисками округлого штампа, від нижньої з яких відходить косо направлена пряма борозенка, що, ймовірно, входила до зображення круга або трикутника (див. рис. 6, 1);

– діаметр вінець з потоншеним і заокругленим краєм 17 см; товщина 8 мм; глиняна маса темно-сіра; поверхні обличковані сіро-жовтим ангобом; орнамент – нігтеві вдавлення по верхній частині горловини (див. рис. 6, 4);

– діаметр вінець з потоншеним і заокругленим краєм 8 см; товщина 4 мм; глиняна маса сіра; поверхні обличковані світло-коричневим ангобом; декор – подвійні ряди зигзагоподібних прямолінійних нарізок, вершини яких з'єднані відтисками овального штампа (див. рис. 6, 5);

– діаметр вінець з потоншеним краєм 14 см; товщина 5 мм; глиняна маса і внутрішня поверхня світло-сірі; зовнішня поверхня обличкована сіро-жовтим ангобом; декор – паралельно нанесені врізні прямі лінії, на яких наявні вдавлення округлого штампа (див. рис. 6, 7);

– діаметр вінець з потоншеним краєм 10 см; товщина 4 мм; глиняна маса і поверхні сіро-жовті; орнамент – чотири паралельно направлені прямолінійні нарізки у поєднанні зі скісно нанесеними відтисками овального штампа (див. рис. 6, 8);

– діаметр вінець з потоншеним і заокругленим краєм 34 см; товщина 8 мм; глиняна маса і внутрішня поверхня сірі; зовнішня поверхня покрита ангобом сіро-жовтого кольору (див. рис. 6, 10);

– діаметр вінець з потоншеним краєм 18 см; товщина 8 мм; глиняна маса сіро-жовта; поверхні обличковані тонким шаром темно-сірого ангобу; декор – нігтеві защіпи, що оперізують верхній край горловини (рис. 7, 2);

– діаметр вінець з потоншеним краєм 11 см, товщина 3–5 мм; глиняна маса і поверхні сірого кольору; орнамент – три асиметрично нанесені ряди зигзагоподібних врізних ліній, на вершинах яких наявні відтиски овального штампа (див. рис. 5, 7).

Колекцію столового посуду доповнюють фрагменти верхніх – 8 екз. – та середніх – 11 – частин тулубів типологічно не окреслених мисок з опуклими стінками.

Перші з них репрезентують знахідки наступних видів:

– діаметр 28 см; товщина 10 мм; глиняна маса і поверхні сіро-жовті; декор – зигзагоподібні врізні лінії з відбитками овального штампа (див. рис. 8, 3);

– діаметр 25 см; товщина 7 мм; глиняна маса і поверхні сіро-жовті; декор – зигзагоподібні врізні лінії з відбитками овального штампа (див. рис. 8, 4);

– діаметр 24 см; товщина 6 мм; глиняна маса і зовнішня поверхня темно-сірі; внутрішня поверхня обличкована ангобом сірого кольору; декор – подвійні, паралельно направлені прямі врізні лінії, що знаходяться в центрі орнаментальної композиції, а над і під ними аналогічною технікою виконання нанесені дві дугоподібні борозенки у

поєднанні з нігтевими вдавленнями (див. рис. 8, 8);

– діаметр 18 см; товщина 7 мм; глиняна маса і зовнішня поверхня сірі; внутрішня поверхня покрита ангобом темно-сірого кольору; декор – подвійні паралельно направлені прямі врізні лінії (див. рис. 9, 2);

– товщина 9 мм; глиняна маса сіра; зовнішня і внутрішня поверхні відповідно сіро-жовтого та темно-сірого кольорів; орнамент пластичний – усічено-конусоподібний гудз діаметром 15 мм і висотою 8 мм з увігнутою (кратероподібною) вершиною (див. рис. 9, 5);

– діаметр 22 см; товщина 7 мм; глиняна маса і поверхні світло-сірі; декор – паралельно направлені врізні лінії із симетричним інтервалом між ними (див. рис. 9, 7);

– діаметр 14 см; товщина 6 мм; глиняна маса і поверхні сіро-жовті; орнамент пластичний – наліпний кільцеподібний виступ (див. рис. 9, 9);

– діаметр 20 см; товщина 5–9 мм; глиняна маса і поверхні сірі; декор – вписані один в одній врізні кути вершинами донизу, у місці з'єднання яких наявні відтиски овального штампа (див. рис. 9, 10).

Фрагменти середніх частин тулубів мисок:

– діаметр 15 см; товщина 4–7 мм; глиняна маса і зовнішня поверхня сірі; внутрішня поверхня має сіро-жовтий колір; орнамент – овальний пластичний виступ і дві паралельно направлені врізні лінії, нижче від яких аналогічною технікою виконання нанесені вписані один в одній овали з двома відбитками овального штампа в їх центрі та по врізних борозенках (див. рис. 5, б);

– діаметр 23 см; товщина 5–8 мм; глиняна маса і поверхні сірі; орнамент – подвійні дугоподібні нарізки, що з'єднані між собою подвійно прокресленими кутами, в декоративному полі яких наявні поодинокі відтиски овального штампа (див. рис. 8, 1);

– діаметр 27 см; товщина 8 мм; глиняна маса світло-сіра; поверхні обличковані темно-сірим ангобом; орнамент – паралельно нанесені врізні борозенки у поєднанні з поодинокими відбитками овального штампа, причому від нижньої з них донизу опускається скошена врізна лінія (див. рис. 8, 2);

– діаметр 28 см; товщина 4–6 мм; глиняна маса і зовнішня поверхня сіро-жовті; внутрішня поверхня обличкована темно-сірим ангобом; декор – прямолінійні врізні борозенки у вигляді кутів, що не стикаються сторонами між собою з вершинами догори і донизу, у поєднанні з поодинокими відтисками овального штампа (див. рис. 8, б);

– діаметр 28 см; товщина 10 мм; глиняна маса чорна; поверхні покриті ангобом світло-коричневого кольору; декор пластичний – наліп у вигляді циліндра діаметром 18 мм і висотою 12 мм (див. рис. 8, 7);

– товщина 3–4 мм; глиняна маса і злегка лисковані поверхні світло-сірого кольору; орнамент – прямі і скошені врізні лінії з округлими відтисками над і під ними (див. рис. 9, 1);

– діаметр 12 см; товщина 4 мм; глиняна маса і поверхні світло-коричневі; декор – паралельно направлені врізні прямі лінії, що з'єднані скісно нанесеними нарізками, кінці яких стикаються між собою у поєднанні з відбитками овального штампа (див. рис. 9, 3);

– діаметр 26 см; товщина 4 мм; глиняна маса і поверхні темно-сірого кольору; орнамент – паралельно нанесені врізні лінії з подвійними нігтевими вдавленнями (див. рис. 9, 11);

– діаметр 9 см; товщина 5 мм; глиняна маса і внутрішня поверхня чорні; зовнішня поверхня сіра; декор – кільцеподібний наліп (див. рис. 9, 12);

– діаметр 14 см; товщина 6 мм; глиняна маса темно-сіра; зовнішня поверхня обличкована світло-коричневим ангобом, внутрішня – чорним, злегка лискованим; орнамент – дві паралельні прямі врізні лінії у поєднанні з вдавленнями округлого штампа, від нижньої з яких вершинами доверху та донизу йдуть врізні рівнобедренні трикутники, розділені скісно нанесеною прямою борозенкою (див. рис. 9, 13);

– діаметр 12 см; товщина 4 мм; глиняна маса і поверхні сірого кольору; декор – пряма і скошена врізні лінії у поєднанні з нігтевими відтисками (див. рис. 9, 15);

– діаметр 16 см, товщина 3–5 мм; глиняна маса темно-сіра; поверхні світло-коричневі, майже лисковані; орнамент – прямолінійні і скошені врізні лінії (див. рис. 9, 8).

Чаші – 3 екз.

Уламок верхньої частини посудини товщиною 4 мм з потоншеними і заокругленими вінцями діаметром 9 см. Глиняна маса і зовнішня поверхня сірі, а внутрішня обличкована тонким шаром світло-коричневого ангобу і орнаментована трьома горизонтально нанесеними врізними лініями (див. рис. 3, 13).

Уламок верхньої частини посудини тюльпаноподібної форми з товщиною стінки 8 мм та діаметром потоншених і незначно відігнутих назовні вінець 24 см. Глиняна маса і поверхні світло-сірі. Орнамент – паралельно нанесені із симетричним інтервалом прямолінійні нарізки у поєднанні з відтисками овального штампа (див. рис. 5, 11).

Фрагмент верхньої частини посудини діаметром 16 см і товщиною 4 мм з наліпом-ручкою конусоподібної форми з шириною при основі 4 см, висотою майже 2,5 см та горизонтальним отвором. Глиняна маса і поверхні сірого кольору (див. рис. 9, 14).

Кухонна кераміка з культурного шару.

Опуклобок горщики – 5 екз.

Посудина з ймовірною висотою близько 50 см і діаметром невисоких та відігнутих назовні вінець 40 см. Товщина стінок – 12–15 см. Діаметр денця 19,5 см. Чорна глиняна маса містить інтенсивну домішку половини і мікрочастинки (2–3 мм) жорстви. Поверхні покриті світло-коричневим ангобом. В районі шийки горловини наявний рядок пальцевих вдавлень (див. рис. 2, 1).

Верхня частина (реконструйована) посудини з відігнутими назовні вінцями (край відсутній) темно-сірого кольору з товщиною стінок 10–12 мм. Максимальна округлість тулуба становить 20 см. Глиняна маса містить мікрочастинки (2–5 мм) жорстви. Шийка горловини декорована рядком вдавлень округлого штампа діаметром близько 8 мм (див. рис. 7, 5).

Верхня частина посудини світло-коричневого кольору з товщиною стінок 10 мм. Опуклобка горловина видовжено-циліндрична. Вінця із заокругленим краєм мають діаметр 12 см. Глиняна маса сірого кольору містить подрібнений шамот (2–3 мм) і рослинну домішку. Поверхні обличковані ангобом (див. рис. 7, 1).

Уламок верхньої частини посудини товщиною 12–14 мм, діаметр вінець лійчасто сформованої горловини становить 36 см. До глиняної маси чорного кольору додано рослинну домішку. Обидві поверхні покриті ангобом сірого кольору (див. рис. 2, 3).

Уламок верхньої частини посудини сіро-коричневого кольору з невисокими, відігнутими назовні вінцями діаметром 11 см. Товщина стінок становить 8 мм. Глиняна маса чорна і включає рослинну домішку та мікрочасточки шамоту і жорстви (2–3 мм). Під зрізом горловини наявний карбований пружок, сформований пальцевими зачіпами (див. рис. 7, 3).

Півсферичні миски – 3 екз.

Реконструйована посудина сіро-жовтого кольору висотою 13 см, діаметром вінець 12 см, товщиною стінок 7–8 мм і діаметром денця 6 см. Злам і внутрішня поверхня темно-сірі. Глиняна маса містить рослинну домішку і мікрочасточки (2–3 мм) жорстви. Виріб прикрашений наліпним, овальним у плані виступом з увігнутим верхом (див. рис. 7, 6).

Частково реконструйована посудина з ймовірною висотою 9 см і діаметром потовщених вінець 16 см. Товщина стінок 7 мм. Діаметр денця 4,5 см. Чорна глиняна маса, крім рослинних домішок, містить часточки (до 5–6 мм) жорстви і дрібний пісок. Зовнішня поверхня обличкована темно-сірим ангобом. На максимально опуклій частині тулуба наявне скісно змодельоване вушко з горизонтальним отвором (див. рис. 7, 4).

Уламок вінець посудини з прямими стінками горловини діаметром 28 см і товщиною 8 мм. В темно-сірій глиняній масі наявна домішка подрібненого шамоту (2–3 мм) та посічених рослин. Поверхні сірого кольору. Орнамент – подвійні півсферичні наліпи (див. рис. 2, 6).

Умовно до цього типу посуду можна віднести фрагмент стінки темно-сірого кольору товщиною 10 мм, прикрашений наліпним сплющено-циліндричним виступом діаметром 35 і висотою 17 мм. Глиняна маса містить мікрочасточки (3–5 мм) жорстви (див. рис. 7, 7).

У складі кухонної кераміки наявний уламок верхньої частини опуклобокої миски світло-коричневого кольору з дбайливо заглаженою поверхнею. Глиняна маса щільна, аналогічного забарвлення, і містить мікрочасточки (3–5 мм) жорстви. Діаметр потоншених вінець 26 см, товщина стінок – 5–8 мм.

Орнамент репрезентують округлі відтиски штампа і три врізні паралельні лінії із симетричним інтервалом між ними, до нижньої з яких прилягають врізні кути вершинами донизу та доверху (див. рис. 3, 1).

Аналіз кременевих знахідок.

З неолітичним поселенням пов'язані вироби з високоякісного туронського кременю, поклади якого локалізуються в Північно-Західному Покутті (Тлумацький район Івано-Франківщини) на правобережжі Верхнього Дністра [9. С. 155]. вони у кількості 32 екз. виявлені у заповненні житла (7 січень платівок і 10 знарядь праці) та в культурному шарі (6 січень платівок і 9 знарядь праці) і віднесені до неоліту на підставі морфологічних, техніко-технологічних і метричних показників.

Уламки платівок належать повздожньо-крайовим (4) і повздожнім (9) сколам довжиною 38–62 мм, шириною 12–18 мм і товщиною 3–5 мм. Це нижні – 5 та середні – 8 частини.

Нижче наводимо опис виробничого інвентаря.

1. Платівки зі скісно ретушованими поперечними кінцями.

а) кінцеві (односторонні) – 3 екз. Виготовлені на повздожньо-крайовій (рис. 10, 2) і повздожньо-ребристій (див. рис. 10, 7) платівках, а також на верхній частині (див. рис. 10, 9) повздожньої платівки розмірами, відповідно, $47 \times 16 \times 4$, $41 \times 17 \times 4$ і $51 \times 18 \times 4$ мм. Фасетація поперечних кінців здійснена півкрутою лускоподібною ретушю. В одного з виробів вона частково охоплює один з повздожніх країв (див. рис. 10, 2).

б) подвійно-кінцеві (двосторонні) – 3 екз. Сформовані на майже цілих (основа сколів відламана) повздожньо-крайовій (див. рис. 10, 1) і повздожній (рис. 11, 4) платівках та на нижній частині (див. рис. 11, 3) повздожньо-крайової платівки розмірами, відповідно, $48 \times 24 \times 4$, $31 \times 15 \times 4$ і $33 \times 19 \times 4$. Слід відмітити, що у чотирьох випадках фасетація поперечного кінця здійснювалася зі сторони черевця заготовки. Це є своєрідною особливістю даної групи знахідок. Подібна технологія обробки досить рідко застосовувалася в кременеобробному виробництві відомих пам'яток ок КЛІСК заходу України. Два вироби підправлені зі сторони спинок суцільною мікрофасетковою лускоподібною ретушшю.

2. Ретушовані платівки – 3 екз. – мають фасетовані один (див. рис. 10, 5, 6) та два (див. рис. 10, 8) бічні краї. З метою їх загострення застосовано мікрофасеткову лускоподібну ретуш, яка суцільно – 3 і частково – 1 покриває робочі леза знярядь. Для продукування цих виробів використано нижні частини двох повздожньо-крайових і повздожньо-крайової, із залишками поперечно направлених односторонніх сколів, платівок розмірами, відповідно, $31 \times 16 \times 3$, $30 \times 15 \times 4$ і $49 \times 18 \times 4$ мм.

3. Кінцеві скребки – 4 екз. Виробам притаманні дугоподібні, дещо асиметричні стосовно повздожньої осі заготовок леза, які сформовані півкрутою лускоподібною ретушшю (див. рис. 11, 1, 6, 7, 11). Зняряддя виготовлені на нижніх частинах повздожніх платівок розмірами $36 \times 15 \times 6$, $35 \times 22 \times 4$, $32 \times 19 \times 5$ і $30 \times 19 \times 5$ мм. Два екземпляри підправлені вздовж одного (див. рис. 12, 11) і двох (див. рис. 11, 1) бічних країв мікрофасетковою лускоподібною ретушшю.

4. Вкладні серпів – 4 екз. – спродуковані на двох повздожніх платівках (див. рис. 11, 3, 10) та середніх частинах аналогічного (див. рис. 11, 2) і повздожньо-крайового (див. рис. 11, 4) сколів. Леза знахідок мають асиметричне (кутове) заповірювання (дзеркальний полиск) від довготривалого вживання під час збирання злаків. У трьох екземплярів півкрутою лускоподібною ретушшю підправлено один (див. рис. 11, 3, 4) і два (див. рис. 11, 2) поперечні кінці. Даний технологічний прийом сприяв кращій фіксації вкладнів у руків'ї с ерпа. Леза двох виробів загострені мікрофасетковою лускоподібною ретушшю (див. рис. 11, 2, 4). Розміри вкладнів складають $39 \times 12 \times 3$, $58 \times 17 \times 4$ мм (фрагменти платівок) і $47 \times 14 \times 4$, $42 \times 17 \times 3$ (цілі екземпляри).

5. Різці – 2 екз. Один із них належить до типу кутових (див. рис. 11, 5) і виготовлений на середній частині повздожньої платівки ($26 \times 20 \times 5$), а другий віднесено до типу протилежно-кінцевих (подвійно-кутових+кутових), заготовкою якою стала

середня частина повздовжньої платівки розміром 40×12×5 мм (див. рис. 11, 8).

Крім кременевих виробів з поселенням КЛІСК пов'язані повз довжня платівка з обсидіану (48×15×4 мм) та два артефакти з каменю. Це теслоподібні сокири на кшталт шевської колодки, котрі виготовлені із сіро-жовтої опоки (див. рис. 10, 9) та з чорного андезито-базальту (див. рис. 11, 10) розмірами, відповідно 115×36×19 і 80×26×26 мм. Грані рубуючих знарядь дбайливо зашліфовані. Перше з них трапилося у заповнені житла, а друге – у культурному шарі.

Підсумовуючи сказане вище, вкажемо на наступне.

Частково збережена напівземлянка з Блищанки могла бути близькою за формою і конструкцією до подібних споруд, що досліджувались на поселеннях КЛІСК Заходу України. Найближчі аналоги їй відомі з пам'ятки під Луцьком, де було відкрито декілька напівземлянкових жител, орієнтованих довшою віссю по лінії південь–північ. Одне з них, овальне у плані, розміром 5×3 м і глибиною 1,56 м, мало вогнище діаметром близько 1 м [16. С. 42–44, 75–76]. Майже ідентичні за конфігурацією нерухомі об'єкти житлового призначення вивчались на поселенні Тадані Кам'яно-Бузького району Львівської області, окремі з яких мали діаметр від 4 до 8 метрів [20. С. 23]. Це ж саме можна сказати і про пам'ятки Верхнього і Середнього Подністер'я. На теренах першого з них, зокрема в Котованому, овальні у плані напівземлянки довжиною 4 і майже 10 м. при ширині, відповідно, 2,8 і 1,68 м мали вогнищеві ями, що знаходилися під стінками споруд [17. С. 13]. А в межах другого аналогічних житла розкопані в Незвиську, де неправильно-овальна споруда мала довжину 4,4 м, в ширину 3,2 м і глибину близько 0,5 м [17. С. 19], та в Торському, напівземлянка розміром 2,5×2 м була заглиблена в ґрунт до позначки 0,8 м. На дні цих жител у вогнищевих ямах знаходилися попіл і вуглики [18. С. 99–100].

Такі ж порівняльні співставлення стосуються керамічних, кременевих та кам'яних матеріалів по відношенню до аналогічних комплексів з інших пам'яток КЛІСК Правобережної України. Попри об'єктивно існуючі місцеві особливості цих речових категорій, зумовлених специфікою господарства, що залежала, насамперед, від природних умов, артефакти з поселення Блищанка мають надзвичайно багато спільного за асортиментом посуду і його орнаментом багатьох пам'яток КЛІСК Волині [16. С. 35, 68, 69, 71], Прибужжя [19. С. 5–6; 20. С. 25] та Наддністрянщини [21. С. 70]. Це стосується і виробів з кременю, відповідники яких для заготовок та знарядь праці знаходимо повсюдно на поселеннях КЛІСК з достатнім, стосовно типології і функції, набором інвентаря [10. С. 131–132; 16. С. 53–55; 20 С. 24; 23. С. 103].

Кам'яні сокири з блищанецького поселення свідчать про контакти його мешканців із спорідненим населенням з менш або більш віддалених територій. Так, рубуюче знаряддя з опоки могло бути спродуковане в басейні Середнього Дністра на території Тернопільської, Хмельницької або Чернівецької областей де ця порода залягає у відкладах верхнього альбу. Натомість інший, аналогічний за функцією виріб, міг потрапити сюди з гірського масиву Карпат, багатого на поклади андезито-бальзатів та генетично споріднених з ними інших вулканічних порід. Зазначимо, що сокири, як з першої так і з другої сировини, час від часу зустрічаються на пам'ятках КЛІСК Заходу України [10. С. 131; 18. С. 100; 19. С. 4–5, 20. С. 24; 21. С. 69–70].

Знахідка обсидіанової платівки свідчить про існування досить значного за відстанню, очевидно, опосередкованого міжплемінного обміну, до якого були задіяні мешканці поселення Блищанка та споріднені общини Середнього Подністер'я, зокрема ті з них, котрі заселяли територію, прилеглу до Земплінських гір в Північно-Східній Словаччині. Там, впродовж доби неоліту, здійснювались розробки цієї породи, яка у вигляді конкрецій або напівфабрикатів (нуклеуси і платівчасті сколи) потрапляла в ряд місцезнаходжень КЛСК Центральної і Південно-Східної Європи.

Принагідно вкажемо, що вироби із земплінського обсидіану виявлені майже на всіх пам'ятках КЛСК в Подністер'ї, з поміж яких найбільш віддалена від місць його локалізації знаходиться в с. Жванець (уроч. Щовб) Кам'янець-Подільського району Хмельницької області [24. С. 58].

До певної міри проблематичним є час існування поселення Блищанка. На перший погляд, кераміка з нього, як попередньо згадувалось, не викликає сумнівів щодо датування і вказує на її приналежність до класичного (середнього), так званого “нотного” періоду КЛСК. Однак, цей посуд ми схильні віднести до його заключної фази, підставою чому, на нашу думку, є наявність певних ознак, а саме.

В кухонних посудинах, крім традиційних домішок (пісок, подрібнений шамот і органіка), досить часто простежуються включення жорстви. Серед столової кераміки відмічені, хоча й поодинокі, чаші на піддонах, а у складі її декору переважають вузькі (до 1 мм) дугоподібні і прямолінійні врізні борозенки, а також відтиски овального, часом видовженого штампа, що горує над округлим. Варто вказати на дещо підвищений індекс нігтевих вдавлень, як елемента орнаменту, та особливо, на застосування своєрідного технологічного прийому під час виготовлення посуду у вигляді ангобу, про який не повідомляють дослідники цієї культури на теренах Західної України.

Здавалося б, є чимало достатніх аргументів, щоб віднести поселення Блищанка власне до цього хронологічного періоду КЛСК, якби не знахідка в його культурному шарі декількох уламків півсферичної миски, прикрашеної подвійними рядами прямих і дугоподібних врізних борозенок, з'єднаних відтисками видовжено-овального штампа (рис. 3, 3). Подібний орнамент притаманний посуду пізнього періоду або так званого заліззовського етапу КЛСК. На території Заходу України він вперше був засвідчений на пам'ятці Гнідава в околицях Луцька, котру поки що можна вважати єдиною і достовірною в ареалі цієї культури регіону [16. С. 78].

Мимоволі постає питання, до якої хронологічної ніші, все ж таки, слід віднести поселення КЛСК в Блищанці? В цій дискусійній ситуації ми вбачаємо два варіанти для його вирішення.

Перше, більш вірогідне. На колишній площі пам'ятки, зруйнованій, на жаль, нещодавніми земляними роботами, могли існувати різні за часом неолітичні селища, пов'язані, відповідно, з фінальною стадією середнього та початковим етапом пізнього періодів КЛСК. Подібне явище притаманне ряду подібних за цим характером заселення пам'яток Центральної Європи, одна з них досліджувалась в Жешові (Південно-Східна Польща) і дала аналогічні керамічні матеріали [27. S. 60–62, 71–72, 75].

Друге, менш вірогідне. Поділяємо існує припущення про можливість хронологічного співіснування окремих спільнот рубежу згаданих вище періодів КЛСК, коли

шляхом контактів певні види залізовського посуду надходили на поселення з “нотною” керамікою [28. С. 3]. Ці імпорти, очевидно, проникали у Верхнє і Середнє Подністер’я з території витоків Вісли, де відомо ряд пам’яток залізовського етапу цієї культури.

Отже, на підставі аналізу знахідок, насамперед керамічних, та використаних для порівняння аналогічних матеріалів з інших пам’яток КЛСЖ Заходу України, зокрема Волині, що мають ряд абсолютних дат [16. С. 78, 83, 85], вважаємо за доцільне окреслити хронологічні рамки поселення Блищанка 5200–5100 рр. до н. е. (нижня межа) і 4900–4800 рр. до н. е. (верхня межа). Можливо, майбутні дослідження старожитностей КЛСЖ у Подністер’ї дадуть нову інформацію для більш конкретного датування цієї пам’ятки.

1. Василенко Б. Исследования в Ивано-Франковской области // АО 1982 г. – 1984. – С. 247–248.
2. Василенко Б. Исследования в Ивано-Франковской области // АО 1985 г. – 1987. – С. 313–314
3. Грибович Р., Конопля В. Нові мезоліто-неолітичні пам’ятки у Верхньому Подністров’ї // Тези доповідей VI-ї Подільської історико-краєзнавчої конференції (секція археології). – Кам’янець-Подільський, 1985. – С. 7–8.
4. Грибович Р., Конопля В. Исследования в Прикарпатье // АО 1984 г. – 1986. – С. 22–229.
5. Захарук Ю. М. Пам’ятки культури лінійно-стрічкової кераміки // Археологія Української РСР. – К., 1971. – Т. 1. – С. 96–104.
6. Захарук Ю. Н., Телегин Д. Я. Культура линейно-ленточной керамики // Археология Украинской ССР. – К., 1985. – Т. 1. – С. 126–133.
7. Козак Д., Козак Н. Работы в с. Подберизцы // АО 1973 г. – 1974. – С. 284–285.
8. Конопля В. Поселення кошилівецької групи трипільської культури Блищанка-2 // Наукові записки. Львівський історичний музей. – Львів, 1997. – Вип. VI. – Ч. I. – С. 77–98.
9. Конопля В. Класифікація крем’яної сировини заходу України // Наукові записки. Львівський історичний музей. – Львів, 1998. – Вип. VII. – С. 139–157.
10. Конопля В. Нове поселення культури лінійно-стрічкової кераміки у Верхньому Подністров’ї // Львівський археологічний вісник. – Львів, 1999. – Вип. 1. – С. 130–137.
11. Конопля В., Маковський І., Хомічак Р. Нові пам’ятки епохи каменю і доби бронзи Бойківщини // Бойківщина. Історія та сучасність. – Львів; Самбір, 1995. – С. 35–38.
12. Конопля В., Піцишин М. Археологічні досліді на Городоччині // Наукові записки. Львівський історичний музей. – Львів, 1994. – Вип. II–III. – С. 39–54.
13. Конопля В., Стельмахович С., Стельмахович Ю. Археологічні обстеження у верхів’ях Уличанки // Бойківщина. Історія та сучасність. – Львів; Самбір, 1996. – С. 18–19.
14. Малєєв Ю., Конопля В. Багатошарове поселення Блищанка на р. Серет // Vita antiqua. – 1999. – № 1. – С. 45–57.
15. Михальчишин Р. Список пам’яток стародавньої історії Львівської області. – Львів, 1993.
16. Охріменко Г. Культура лінійно-стрічкової кераміки на Волині. – Луцьк, 2001.
17. Пассек Т. С., Черныш Е. К. Памятники культуры линейно-ленточной керамики на территории СССР // САИ. – 1963. – Вип. Б 1. – 11. – С. 5–44.
18. Пелецишин М. А. Племена культуры линейно-стрічкової кераміки // Стародавнє населення Прикарпаття і Волині (доба первіснообщинного ладу). – К., 1974. – С. 97–104.
19. Пелецишин М. А. Неолітичне поселення біля м. Винники // Археологічні дослідження Винниківського історико-краєзнавчого музею за 1991 рік. – Винники, 1992. – С. 3–14.
20. Пелецишин М. Неолітичне поселення в с. Тадані на Західному Бузі // Львівський археологічний вісник. – Львів. – 1999. – Вип. 1. – С. 22–46.
21. Пелецишин М. А. Стародавні племена східнокарпатського регіону за доби неоліту // Етногенез та етнічна історія населення Українських Карпат. – Львів, 1999. – С. 58–74.

22. Пелецишин Н. А. Исследования в Львовской области // АО 1983 г. – 1985. – С. 339–340.
23. Пелецишин Н. А. Племена культуры линейно-ленточной керамики // Археология Прикарпатья, Вольны и Закарпатья (каменный век). – К., 1987. – С. 99–109.
24. Радзієвська Т. Комплекс матеріалів культури лінійно-стрічкової кераміки із багаточарового поселення Жванець // Археологічні дослідження, проведені на території України протягом 80-х років державними органами охорони пам'яток та музеями республіки / Тематичний збірник наукових праць. – К., 1992. – С. 57–61.
25. Свешников И. К. Культура линейно-ленточной керамики на территории Верхнего Поднестровья и Западной Вольны // СА. – 1954. – Т. 20. – С. 100–130.
26. Brzozowski I. Kultura ceramiki wstęgowej rytej na Lubelszczyźnie // Archeologiczne listy. – Lublin, 1988. – N 3. – S. 1–7.
27. Kadrow S. Osada neolityczna na stan. nr. 16 w Rzeszowie na Osiedlu Piastów // Sprawozdania Archeologiczne. – Kraków, 1990. – T. 41. – С. 9–76.

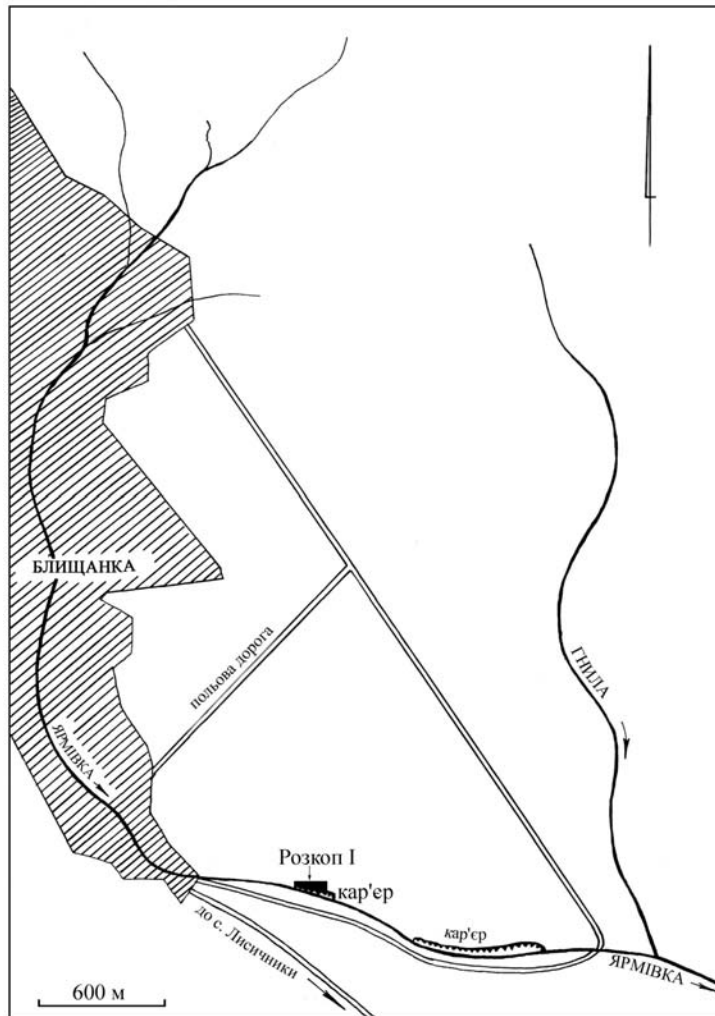

Рис. 1. Ситуаційний план пам'ятки Блищанка–Горби.

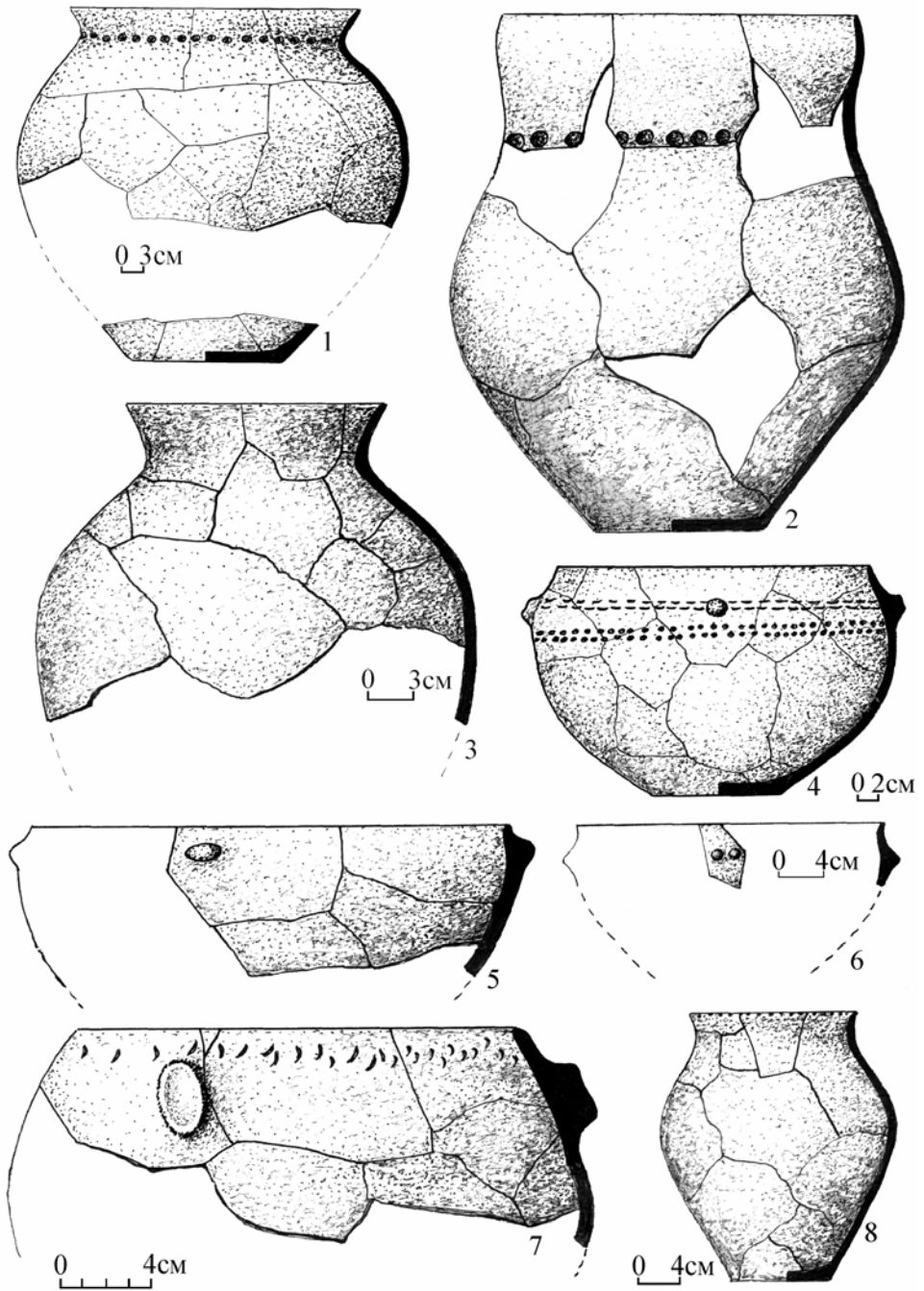

Рис. 2. Блищанка-Горби. Столова кераміка.

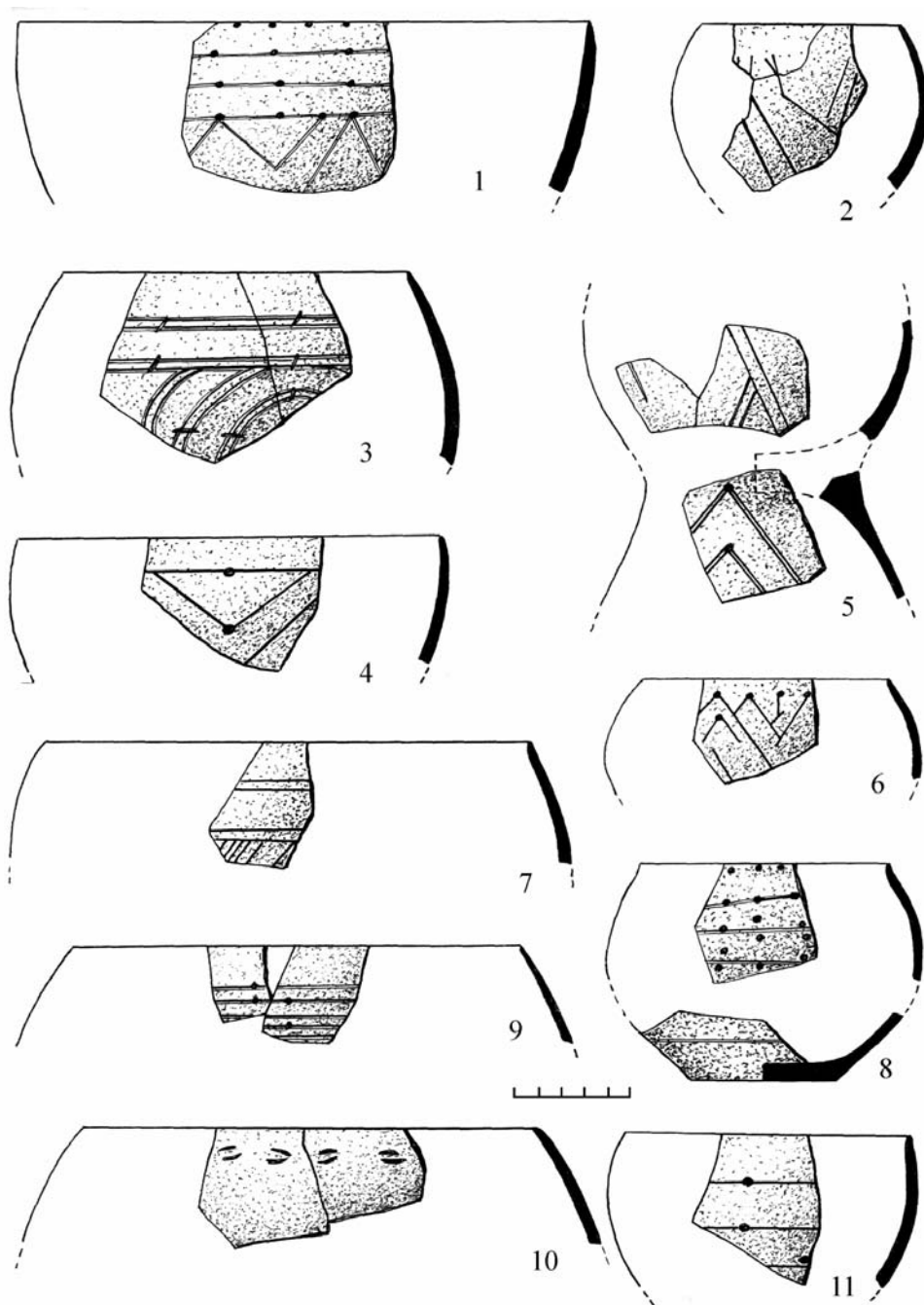

Рис. 3. Блищанка-Горби. Столова кераміка.

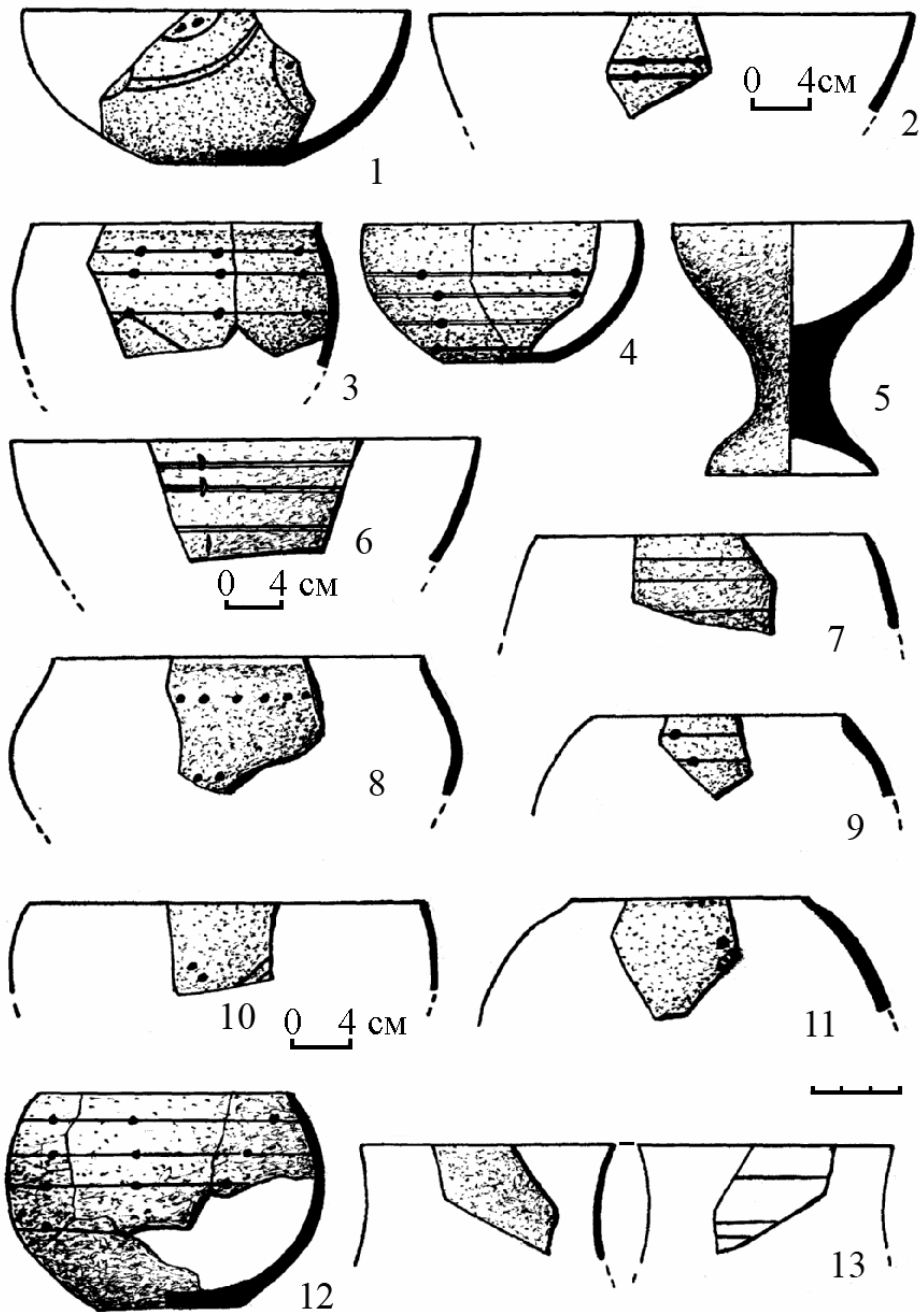

Рис. 4. Блищанка-Горби. Столова кераміка.

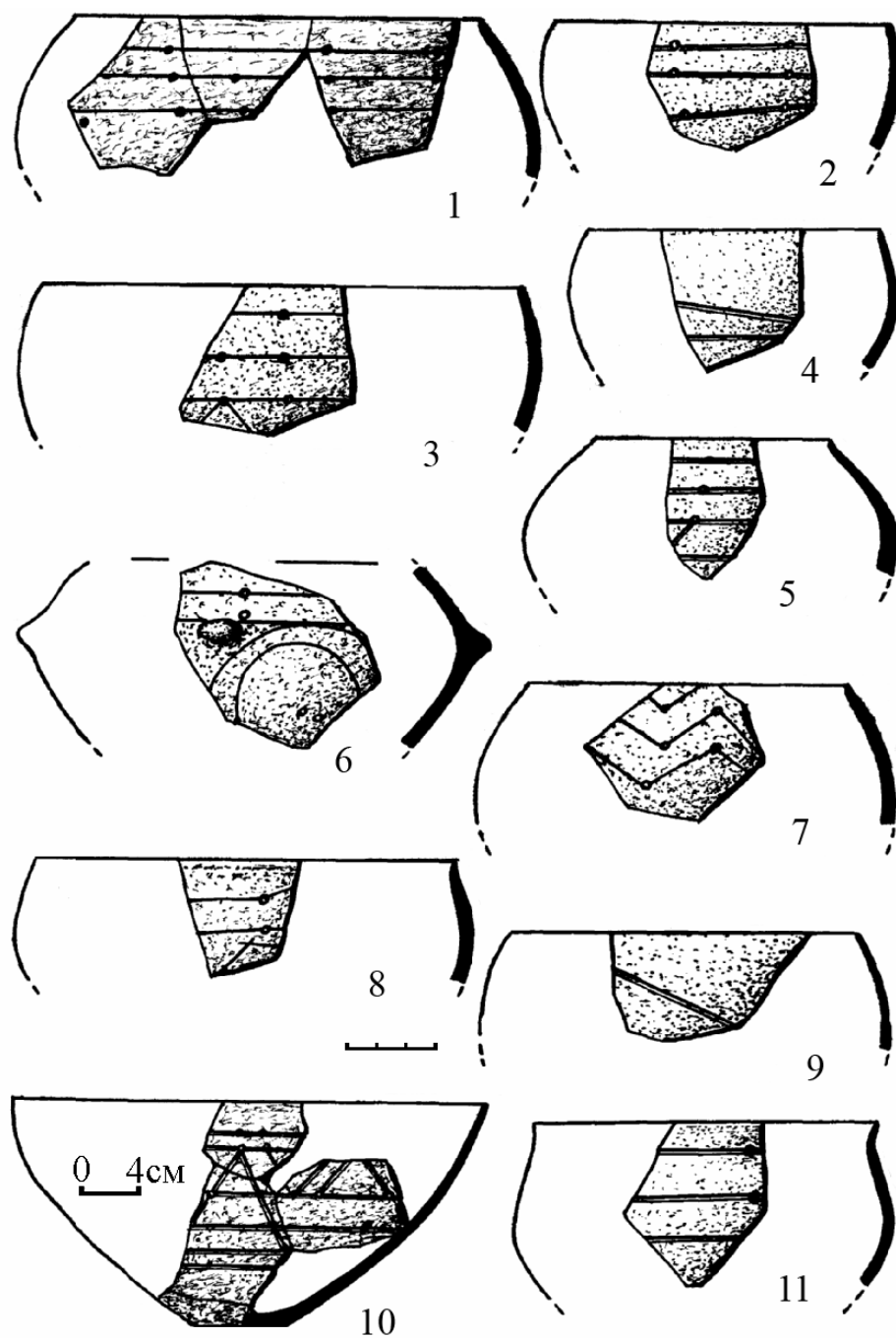

Рис. 5. Блищанка-Горби. Столова кераміка.

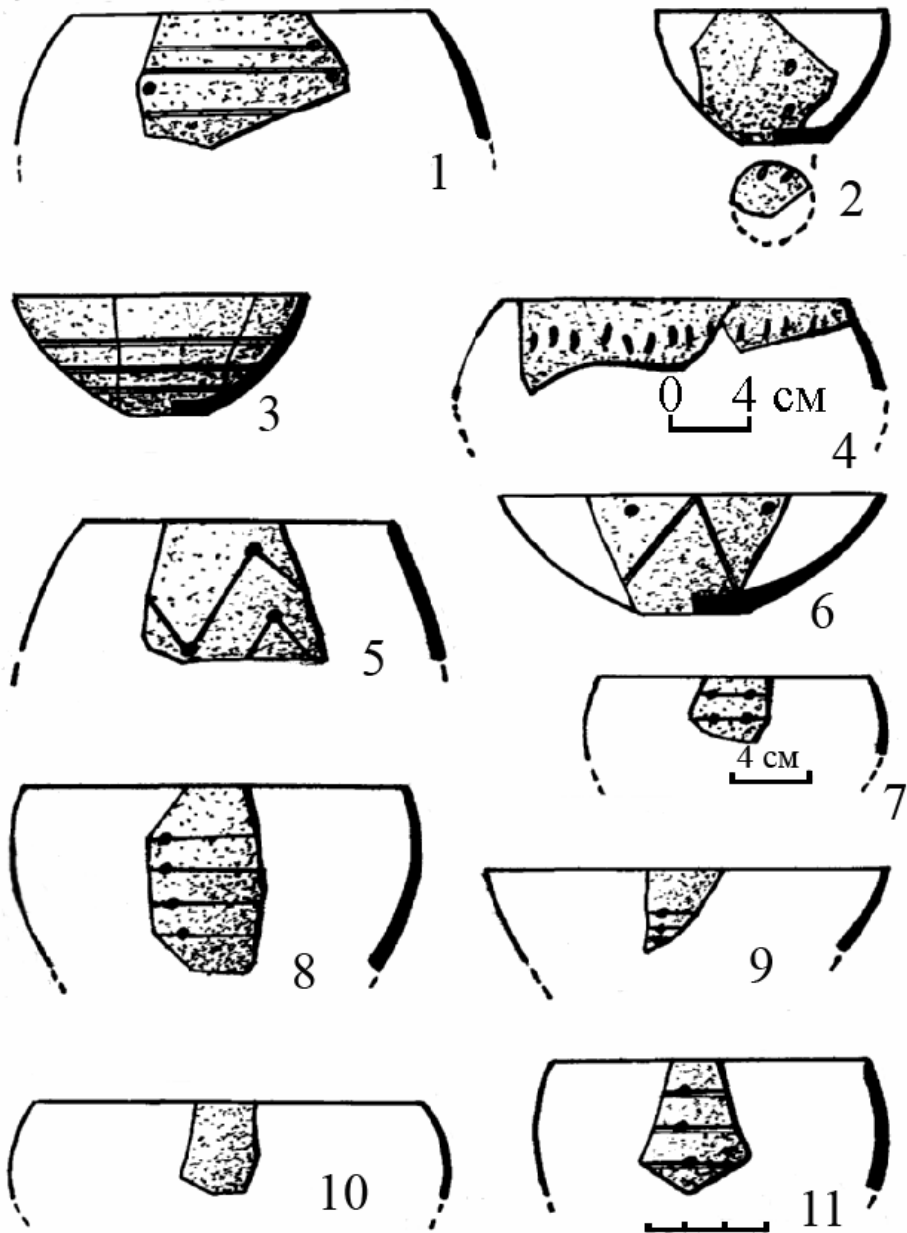

Рис. 6. Блищанка-Горби. Кухонна кераміка.

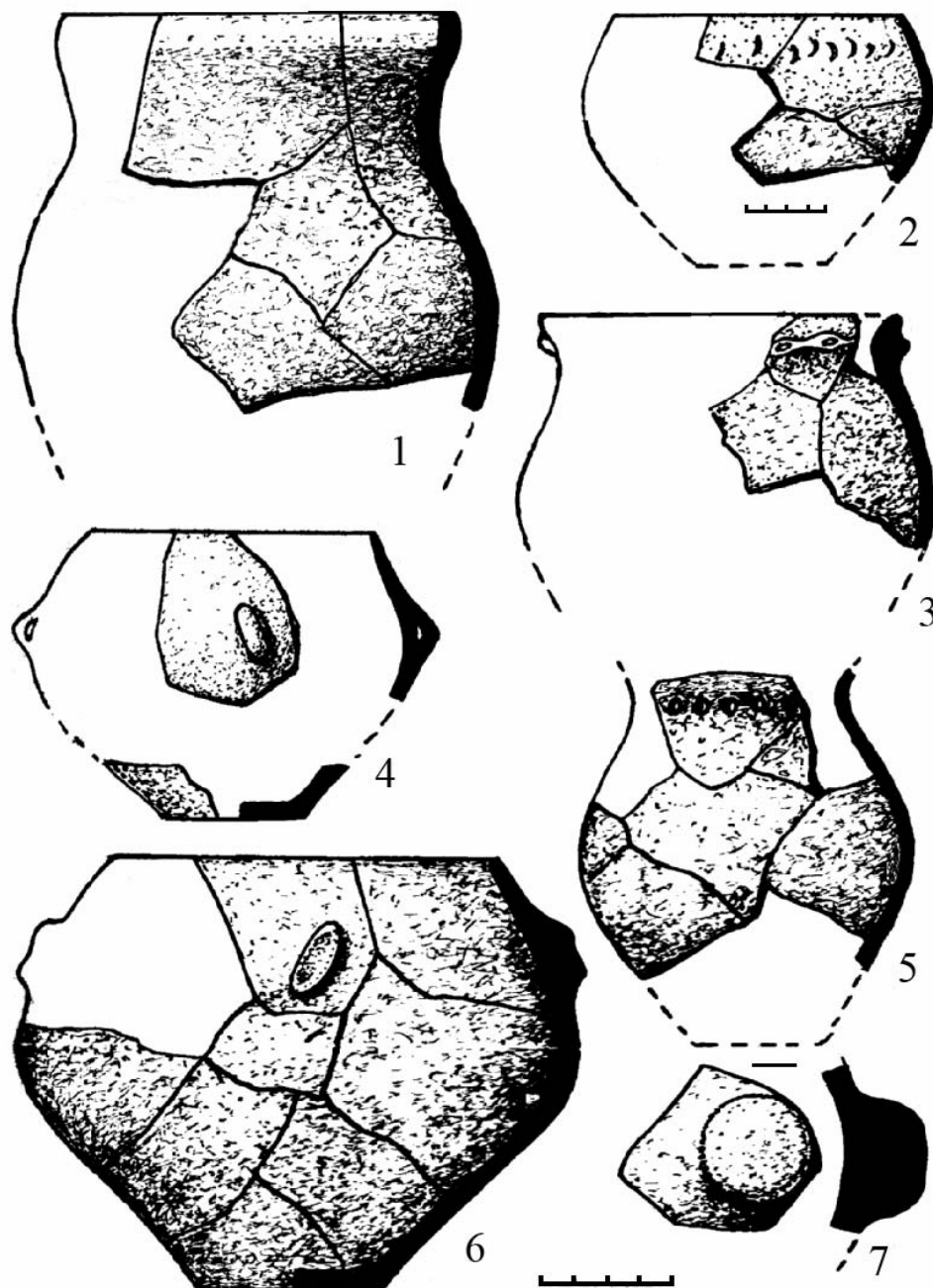

Рис. 7. Блищанка-Горби. Кухонна кераміка.

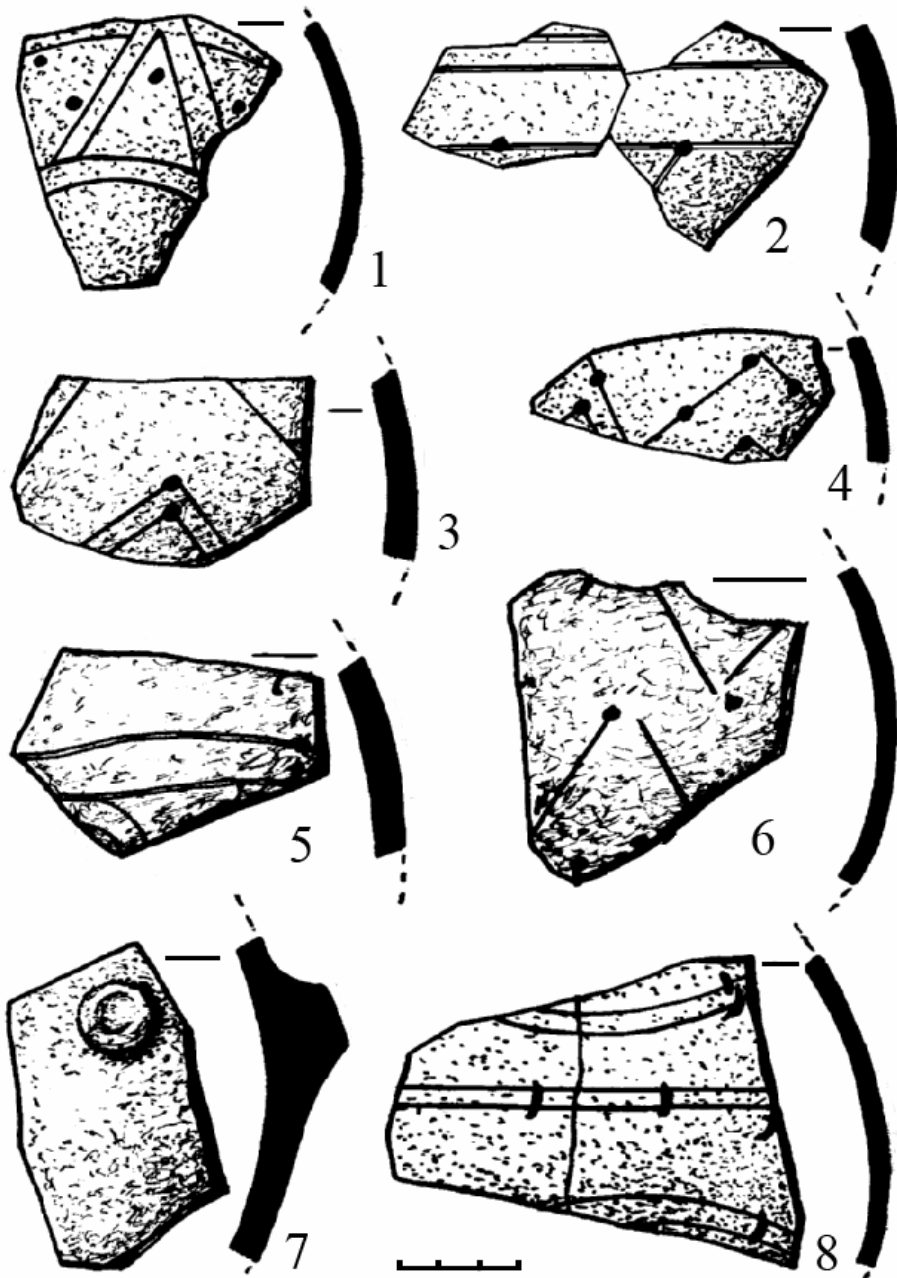

Рис. 8. Блищанка-Горби. Столова кераміка.

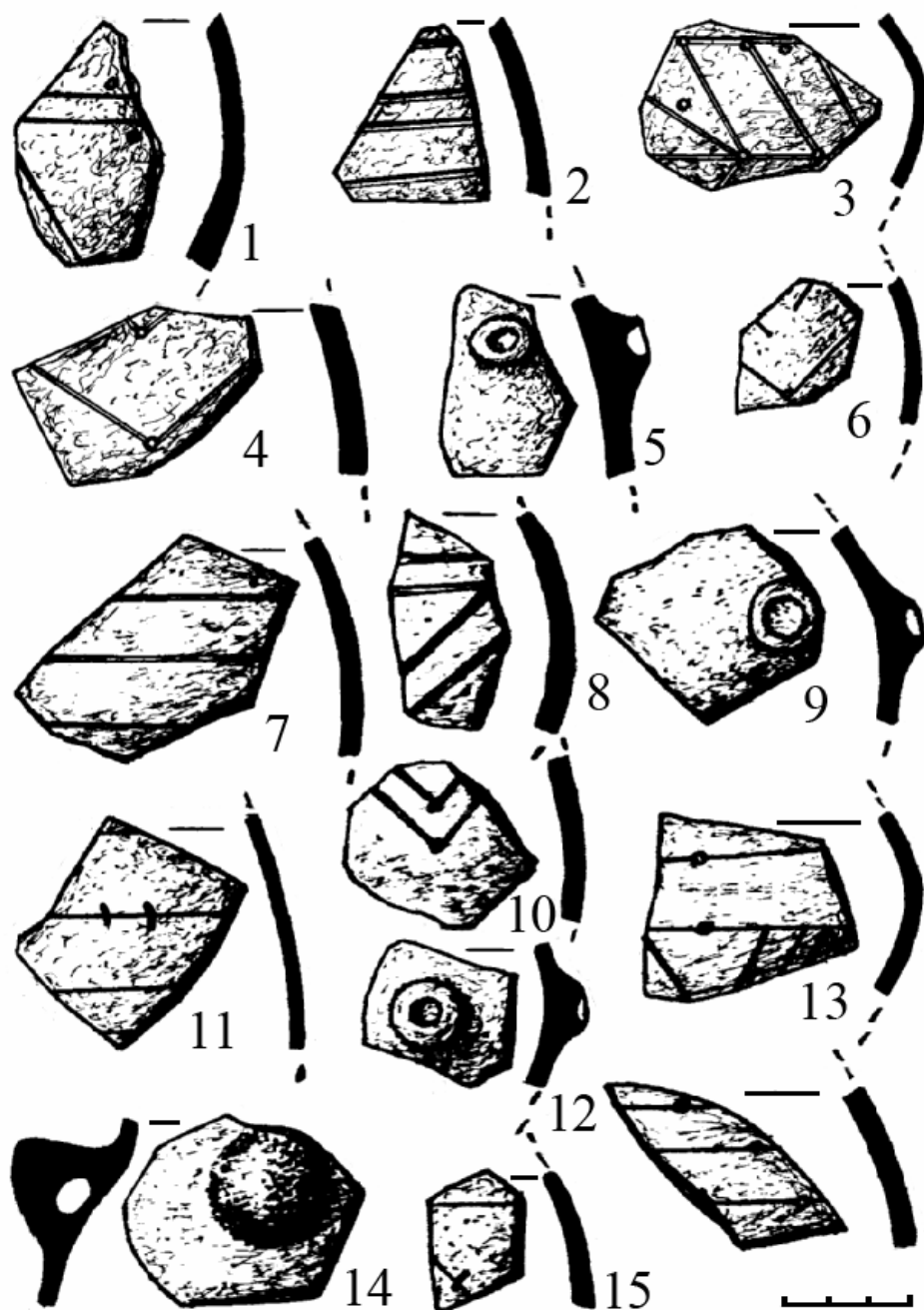

Рис. 9. Блищанка-Горби. Столова кераміка.

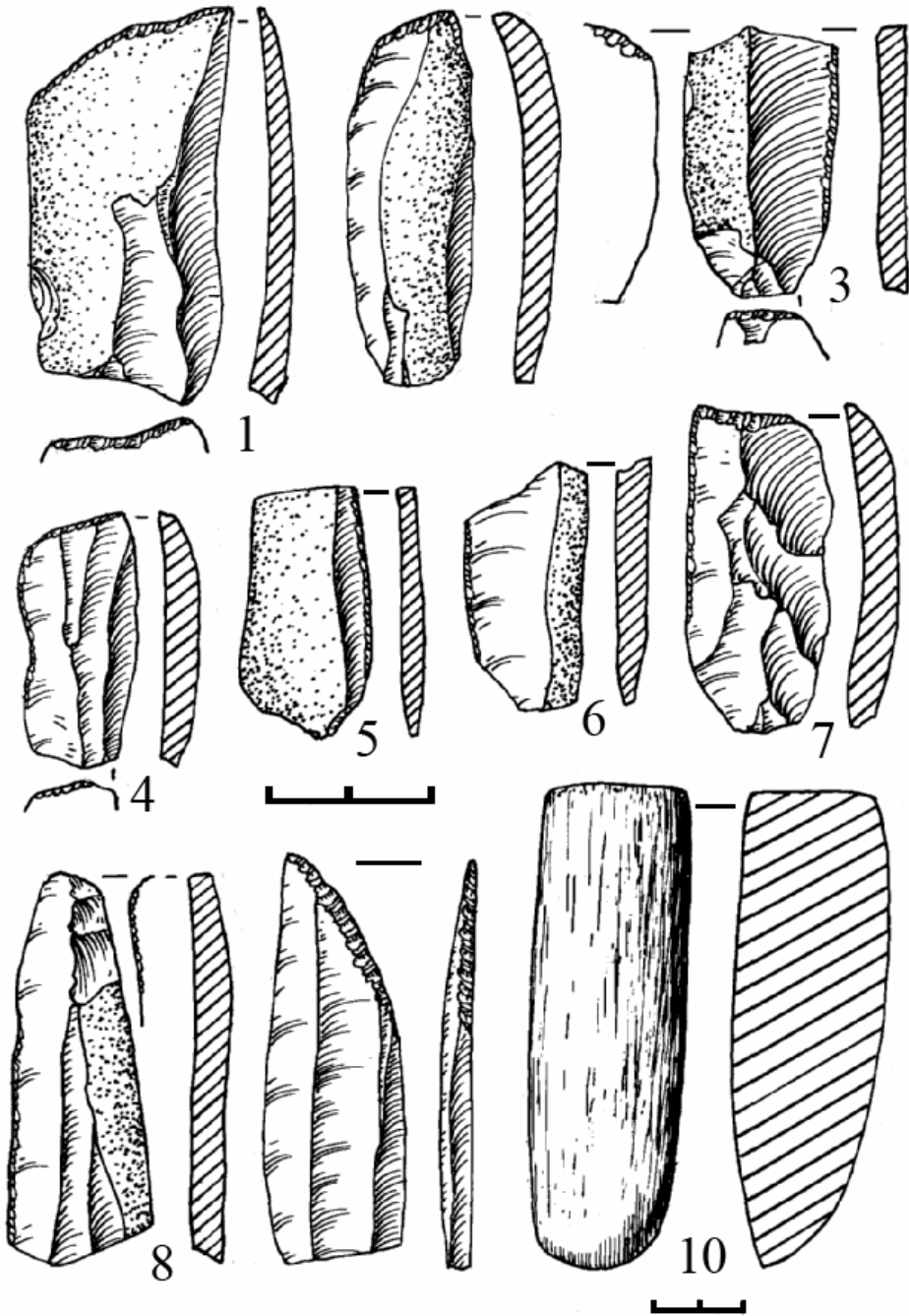

Рис. 10. Блищанка-Горби. Вироби: 1-9 - з кременю; 10 - з каменю.

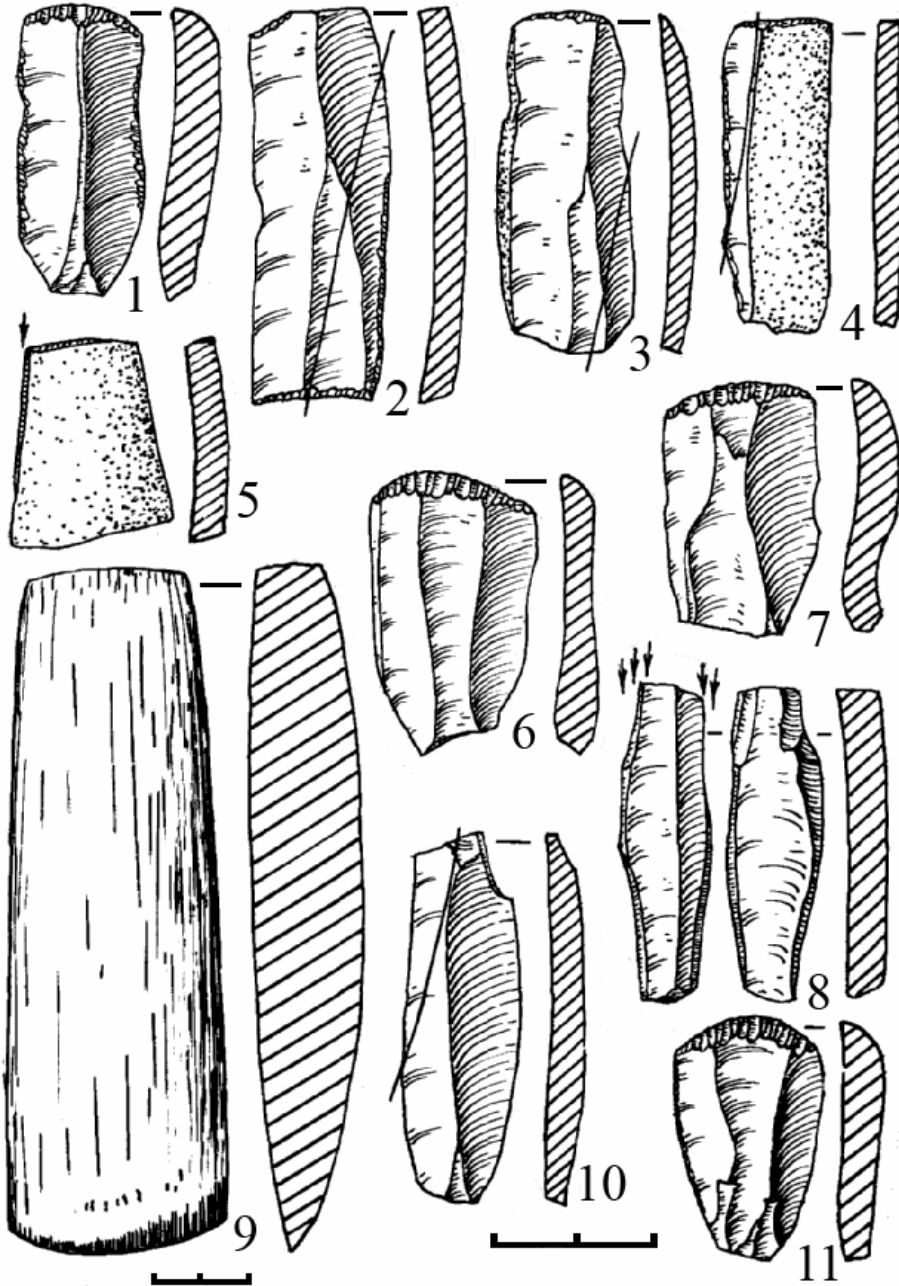

Рис. 11. Блищанка-Горби. Вироби: 1-8, 10, 11 – з кременю; 9 – з каменю.

**THE SETTLEMENT OF LINEAR POTTERY
CULTURE BLYSHCHANKA AT THE SERET RIVER**

Vitaliy Konoplya

*Ivan Krypyakevych Institute of Ukrainian Studies of the
National Academy of Sciences of Ukraine*

790026 V. Vynnychenko st., 24
Lviv, Ukraine

In 1989 with the help of the rescue excavations of multilayer landmark at the district of Horby (right bank of the river Seret) nearby the village Blyshchanka of Ternopil region was researched almost completely destroyed by the sand-pit settlement of linear pottery culture. Partially destroyed, oval half-dugout with bonfire was discovered. Substantial material is represented by the wreckage of mensal and kitchen crockery (hemispheric and funnel bowls, tray chalices, pots), decorated with stamp (oval and round imprints) and plastic (cylindrical and tapered molding) ornament, and also flint, stone and pitchstone wares. Almost all ceramics refers to the middle (“notate”), and some of the findings – to the late (zhelezovskyi) periods of this culture. Blyshchanka-Horba settlement had been existing during the last quarter of VI – at the beginning of V millennium B. C.

Key words: Upper and Middle OverDniester, Blyshchanka, district of Horby, the neolithic age, linear pottery culture, settlement, half-dugout, mensal and kitchen crockery, ornament, flint artifacts, stone wares, chronology.

Стаття надійшла до редколегії 29.02.2008

Прийнята до друку 10.03.2008